

Vacuum axial

„Sentimentul tragic al alegerii bifurcației definitive, spre un proiect eșuat din varii motive sau spre evadarea din orice proiect legat de locul și timpul unei națiuni, marchează realitatea climatului social.”

Schimbările de parcurs istoric se percep fără excepție ca stări de turbulență culturală. În ciuda interpretării schimbării prevalent în termeni economici, cum se întâmplă cu tranziția postcomunistă, este vorba de trecerea de la o formulă de organizare socială la alta. Încărcătură în acest caz ar trebui să fie eminentamente valorică, aceasta vizând în ultimă instanță concepția și modul de viață al oamenilor.

Sub raport foarte general, această schimbare este de ideal societal. Desigur, nu ne aflăm într-o posibilitate mecanică, o simplă și rapidă înlocuire de imagine călăuzitoare a comportamentelor fiind o iluzie. Schimbarea țintei motivaționale este o operație de extracție psihică, supusă unor reguli complexe, necentrate în mod evident pe dimensiunea materială, palpabilă.

Într-un fel esențial, transformarea ar trebui să aibă determinanți și consecințe din categoria celor specifici Epocii Axiale. Adică să poată fi o nouă originare spirituală a lumii de după experimentul comunist, cu urmarea lecuirii de orice experiment atât în Est, cât și în Vest, inclusiv de cel prin care se definește episodul postcomunist și contrapunctul lui neoliberal. Dificultatea maximă a schimbării epocale ține de tratamentul neadecvat aplicat societății prin faptul că se inhibă funcția ei creativă, inovarea societală.

Excesul de argumente de natură economică prin care se încearcă explicarea parcursului schimbării postcomuniste schilodește adevărul, elimină sensuri. Tranziția postcomunistă, ca orice altă schimbare radicală de organizare socială, ori se întemeiază pe nevoi transeconomice, ori devine un experiment impus violent. Asumarea proiectului postcomunist ca traiectorie a destinului uman se susține pe planul normelor de viață, cu substrat identitar pentru individ și, deci, cu implicații asupra climatului social pregătit să genereze un nou tip de confort. În absența climatului favorabil înțelegerii, tranziția postcomunistă devine o simplă dislocare de statusuri, un violent mod de intervenție în așteptările oamenilor. Tranziția se golește de conținut, contravine reperelor în care oamenii își construiesc așteptările față de mersul lumii.

Ceea ce dezorientează este că aranjarea lucrurilor diferă de modelul de raportare la progres ca sens al evoluției viitoare. Limitarea proiectului de schimbare la palierul economic, sub forma exclusivă a reconstituirii unui sistem anterior, bunăoară a regimului de proprietate, răstoarnă sensul percepției spre trecut, contrazicând asocierea culturală a schimbării modului de organizare cu înaintarea spre viitor. Se inhibă creativitatea socială, angajarea riscului, inovarea mijloacelor și resurselor, valorificarea inițiativei, alimentarea progresului, emanciparea implicării sociale, sporul de dezvoltare, febrilitatea bunăstării, spontaneitatea binelui, fertilitatea climatului și productivitatea individuală. Se stimulează ca normă de comportament doar imitația.

Marea eroare privind interpretarea tranziției postcomuniste este neluarea în calcul a memoriei sociale, a faptului că sensul dominant ca percepție a procesului de schimbare este restabilirea unei stări de lucruri dislocată brutal. Tranziția ca retroproiecție și nu ca proiecție tulbură sistemul de reguli ale gândirii inculcate de ideologiile culturale moderne. Când schimbarea este așteptată ca soluție de progres, dar ea se produce ca restaurare a trecutului de peste veac, apare o forță de inhibare cognitivă.

În universul intelectului uman structurat de promisiunea viitorului așteptat se instalează substanța unei distopii din paginile manualului de istorie. Este o bulversare a trăirilor, sentimentelor și percepțiilor, retrăirea modelului generației de sacrificiu, aruncarea așteptărilor de înaintare într-o buclă ocolitoare a viitorului ca soluție de intrare în normalitatea timpului.

Memoria socială devine în atare condiții sursa anti-experiment. Recurgerea la învinuire amplifică rezistența. Avalanșa de instituții care să înfrângă memoria acutizează percepția tranziției ca experiment social. Elita este minoră cultural, operează exclusiv în spațiul contabilității manageriale, nu are viziunea cuprinzătoare a profunzimii fundamentelor și a deschiderii orizontului de semnificații epocale.

Revenirea în trecut ca imagine mentală a tranziției are tușe negre pe o dublă filieră: ruina unui proiect și vitrina occidentală. Sentimentul tragic al alegerii bifurcației definitive, spre un proiect eșuat din varii motive sau spre evadarea din orice proiect legat de locul și timpul unei națiuni, marchează realitatea climatului social. Anomia socială, cu o limită minimalistă dată de experiența cronică a supraviețuirii și subzistenței, pe de o parte, și emigrația, pe de altă parte, dau tendințele dominante în comportamentul social. Și pe o tendință și pe cealaltă tranziția postcomunistă are ca efect lichidarea fundalului societății, cum spun sociologii culturii, dar și a societății în ipostaza ei de popor, adică a fundamentului identitar.

Evadarea din comunism, ca sens al tranziției postcomuniste, se produce la scara unu pe unu ca realitate de dizolvare a coeziunii sociale care fuge de

experiment societal. Partea care alege soluția trecutului reconstituie societatea subzistenței, cealaltă parte optează pentru reinventarea identitară în vitrina occidentală.

Descrierea în acești termeni a tranziției postcomuniste are determinanți culturali mai largi, mulți venind dinspre hegemonia modelului cultural al economicului. Agresiunea marxistă a economicului asupra socialului, care a motivat proiectul postcomunist, este regăsită în presiunea modelatoare a tranziției exercitată de obsesia materialistă a rețetei neoliberale de schimbare, care produce dezangajare. În cazul acesta memoria socială nu poate fi învinsă.

Echivalarea consecințelor schimbării de alaltăieri cu cele ale schimbării de ieri este justificată experiențial, rezultatul fiind atitudinea refractară față de realitate și adoptarea astăzi a soluțiilor de evadare.

Marin Dinu